

Landskap: Småland Upptecknat av: Eric H. Andersson
 Härad: Junnerbo Adress: Almhult
 Socken: Pjätteryd Berättat av: _____
 Uppteckningsår: 1945 Född år _____ i _____

Gaiary dotter ollen. s. 1.

Övernaturlig ryttars. s. 7.

Skatten på Stenkärrsön. s. 9.

Vård kom in i rummet. s. 10.

Dödsvarsel. s. 11.

Se på gälfstonskvarnen
 Se våd som skulle hända

under året. s. 12.

Mörning. s. 13.

Gjote ollen. s. 15.

Silverskatten. s. 16.

Skaffans ö. s. 17.

Pantalycke karing. s. 18.

Skogsruan. s. 19.

Näcken. s. 21.

Villarpark offret. s. 22.

ACC. N:R M. 9653:/

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

F O L K S Ä G N E R .

Upptecknade i Pjätteryd.

Av Eric H. Andersson.

1. G å a r y d s t r o l l e n .

Till Gåaryds gård, nuvarande Gustafsfors, i Pjätteryds socken, hörde förr i tiden stora och, enligt vad de gamla hört sig berätta, nästan ogenomträngliga skogar. På den tiden, då det inte fanns andra vägar än gångstigar och ridvägar, huserade i dessa skogar, närmare bestämt i den del av dem, som är belägen mellan vägen Pjätteryd-Abborraslätt och Skövlehyttan, de s.k. Gåarydstrollen. Genom skogsområdet i fråga flyter en å, som än i dag går under namnet Lillån.

En högsommardag skulle drängen på Gåaryd se till kreaturen, som gingo på bete i samma skog, i vilken trollen höllo till. Som han red genom skogen, fick han höra ljudet av kraftiga yxhugg på avstånd, och samtidigt lät det som om någon talat. Drängen blev mycket förvånad över detta och red åt det håll, varifrån ljudet kommit, för att om möjligt få reda på vad

det kunde vara. Då han ridit ett stycke, fick han bland annat höra någon säga: "Gör bröstet stora, för så har Tora". En hel del andra ord hörde han också, dock utan att få något sammanhang i dessa. Alltid slutade det med "så har Tora". Drängen drog sig då till minnes, att i Barshult - en by i södra delen av socknen - bodde en hemmanägare, vars hustru hette Tora. Hon var också just nu sådan, att de hörda orden helt säkert hade något att betyda med avseende på henne. Vidare kom drängen att tänka på att det i skogen skulle finnas troll. Och att trollen voro farliga, alldeles särskilt för barn och kvinnor i Toras ställning, det var han fullt medveten om. I sporrsträck red han därför tillbaka till Gåaryd och vidare till Barshult.

Då drängen kommit över Lillån vid nuvarande Broslätt, mötte han tvenne troll, vilka mellan sig ledde en kvinna, som kved och jämrade sig i ett. Han betänkte sig emellertid inte länge utan fick i hast upp sin fällkniv, vars skaft var av silver och blad av stål - enligt gammal folktro ha trollen ingen makt över silver och stål - och förde denna först runt sig själv och sedan runt hästen. Då detta var gjort, hoppade han av hästen och förde kniven på samma sätt runt kvinnan. I och med detta miste trollen sin makt över kvinnan, varför de måste släppa henne och försvinna i den närbelägna skogen. Då kvinnan

ACC. N:R M. 9653:3.

nu blivit fri, tog drängen henne och satte henne framför sig på hästen och fortsatte så ridande fram till gården. Framkommen band han hästen vid en påle, lyfte ned kvinnan från hästryggen och satte henne på en huggkubb och gick så med en yxa i handen in i stugan.

Då drängen kom in i stugan, blev han först varse en säng i stugans ena hörn, i vilken en till synes mänsklig varelse låg och jämrade sig. Till de närvarandes stora förskräckelse gick han så utan vidare fram till sängen och placerade med all kraft yxan i den jämrande varelsens huvud. Nu blevo alla i rummet uppmärksammade på, att i sängen låg ingen människa men väl en alkubb, vilken man försökt göra så lik en människa som möjligt. Utan att yttra ett ord gick drängen därefter ut på gården och hämtade kvinnan, som han haft med sig och som inte var någon annan än deras egen Tora. Han omtalade nu, vad som hade hänt. Att glädjen blev stor i stugan över kvinnans underbara räddning kan lättare tänkas än beskrivas. Familjen visade från den dagen alltid stor tacksamhet gentemot drängen, som genom sitt hjältemodiga ingripande gjort trollens planer om intet.

På den förut nämnda Gåaryds gård tjänade för mycket länge sedan en piga vid namn Susanna. En sensommar sent en eftermiddag skulle denna Susanna gå ut i skogen för att söka reda

3
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

på kreaturen och ta dem med sig hem. Emellertid förflöto både kvällen och natten, utan att hon hördes av med kreaturen. Först långt fram på förmiddagen följande dag kom hon åter. Då man frågade henne, var hon varit så länge, omtalade hon, att hon gått vilse i skogen och att hon till sist satt sig på en sten, där hon råkat somna.

Efter en tid började man emellertid förstå, att det inte stod rätt till med Susanna. Tillfrågad om orsaken härtill berättade hon, att den kvällen, då gick vilse i skogen, hade hon träffat en yngling, som ur ett vackert dryckeshorn bjudit henne mjöd att dricka. Strax därefter hade hon blivit så sömnig, att hon satt sig ned och somnat. Vad som sedan hände, visste hon inte. Huruvida ynglingen ifråga hade något att göra med det barn, hon snart skulle få, visste hon heller inte, men hon höll inte för otroligt att så kunde vara förhållandet.

Följande vår föddes det väntade barnet. Allteftersom detta växte till blev det mer och mer missbildat, med andra ord likt ett riktigt troll. Öronen växte och blevo med tiden utåstående och så stora som en vanlig manshand. Näsan blev lång och spetsig och bildade en båge ned mot hakan. Munnen blev bred, och hörntänderna växte till två väldiga huggbetar, som framför de andra tänderna sträckte sig långt utanför munnen. Armarna voro snart lika långa som kroppen i övrigt, och på de

stora händerna sutto långa kloliknande fingrar. De korta benen med de stora, breda fötterna voro sammanväxta ända till knäna. Hela kroppen var luden.

Hur gammal denna missbildade varelse blev, kan ingen nu levande påminna sig ha hört. Däremot påstår man bestämt, att fadern till barnet var ett av gåarydstrollen. Att barnet under sådana förhållanden allmänt fick heta trollungen, har man ingen anledning att förvåna sig över.

Att människor lyckats ta trollens krafter i anspråk för nyttigt arbete hör väl till sällsyntheterna. Detta lär emellertid, efter vad de gamla berätta, ha låtit sig göra för en bonde i Barshult. Han hade på något sätt kommit i förbindelse med trollen, vilka mot en viss ersättning lovat att skära (skörda) en av hans åkrar. Åkern i fråga var belägen vid Lillån nära gåarydsskogen, i vilken trollen hade sin hemvist. Varje år, då säden var mogen och bonden önskade få av den på åkern, bar han ut ett kannfat, fyllt med risgrynsgröt. Det var allt vad trollen begärde för att villfara bondens önskan, och när denne på morgonen kom ut till sin åker, var arbetet utfört och gröten borta.

Så förgingo år efter år på samma sätt, ända till dess att den gamle ägaren av gården dog. Den nye ägaren hade emellertid ryktesvis hört talas om trollen och den hjälp, dessa brukade

ACC. N:R M. 9653:6.

6
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

lämna till skördearbetet. Han beslöt därför att även han söka utnyttja deras hjälpsamhet. Som han var en sparsam man, ville han dock först se, hur de utförde arbetet, innan han lämnade någon ersättning. Med denna föresats begav han sig en kväll under skördetiden ned till sin åker och kröp där upp i en stor björk, som växte på åkerrenen. Hör sökte han först att göra det så bekvämt åt sig som möjligt och satte sig så att invänta trollens ankomst. Framåt natten kommo också två gamla "käringar" med var sin skära - ett kort lieformigt redskap, som man förr använde vid korn- och rågskörden - i handen. De satte genast igång med sitt arbete, som till en början gick raskt undan. Då de hållit på en stund, började de se sig om efter den sedan gammalt överenskomna belöningen. När de emellertid inte upptäckte något grötfat, rätade den till synes äldsta av dem på sin krokiga gestalt och sade: "Aj, aj, min rygg och min lem, gröten har inte kommit än". Bonden, som hade åsett deras raska arbete, svarade: "Gröten ska komma". Vid detta ljud tittade de båda käringarna upp i trädet. Då de blevo varse mannen, som satt där, sade de: "Sitter du där och glor på oss, så skall denna åker hädanefter bära endast tistel och ogräs". Därefter försvunno de i den närbelägna skogen.

Denna trollens förutsägelse lär också ha gått i uppfyllelse, ty åkern, som förr, efter vad de gamla veta berätta, varit en

av de bördigaste i Barshult, ger numera mycket dåliga skördar men desto mera av åkertistel och andra ogräs.

2. N å d e a n s ö k a n .

En lantbrukare från Kalvsnäs, Pjätteryd, begav sig en gång gående i väg till Stockholm till kungen för att få en nådeansökan beviljad. Det föll sig emellertid så, att mannen i fråga först på julafton fick företräde hos kungen med sin ansökan, som han, också fick beviljad och i vederbörlig ordning påskrivnen.

När mannen fått sitt ärende uträttat, var det för sent på dagen att vända mot hemmet. I stället begav han sig ut i staden för att söka logi för natten. Detta blev emellertid inte så lätt, som han hade tänkt sig. Man var nämligen inte alls angelägen om att ha främmande julafton. Efter många fruktlösa försök blev han därför, ledsen och bekymrad, stående på gatan.

Under det han stod där i djupa funderingar, närmade sig en ryttare, för vilken den olycklige klagade sin nöd. Sedan han omtalat, i vilken sorglig belägenhet han befann sig, blev han av ryttaren erbjuden att sitta upp bakom honom på hästryggen. Mannen, som gjorde vad som helst hellre än att på julafton gå omkring på Stockholms gator, antog med glädje erbjudandet, och de båda männen begåvo sig iväg från staden.

ACC. N:R M. 9653: 8

När de under natten hade ridit ett stycke, började mannen från Pjätteryd att känna sig kuslig till mods. Han fick en förnimmelse av att de liksom svävade fram i fria luften. Eftersom han hitintills inte haft en aning om vart de redo, frågade han, vad som var resans mål. Han fick då till svar, att rytturen var på väg till "Taxås klint" i Stenbrohults socken för att där hälsa på sin fästmö. Då mannen därefter själv blev tillfrågad om, var han hörde hemma, svarade han, att han hade sitt hem i Kalvsnäs i Pjätteryd, och så fortsattes färden.

Långt fram på natten stannade rytturen plötsligt sin häst och bad mannen stiga av, ty nu voro de framme i Kalvsnäs. Den förbluffade mannen kunde inte tro, att detta var sanning. Han steg emellertid av hästen, och då han såg, att de stannat vid en gård, gick han in i huset och förstod då, att det förhöll sig, som rytturen sagt, ty han var verkligen hemma.

Annandag jul lästes nådeansökan upp i Pjätteryds kyrka till församlingsbornas stora förvåning. De kunde nämligen inte förstå, huru det varit möjligt för mannen att så snabbt göra återresan från Stockholm.

8
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3. S k a t t e n p å S t e n k a k e ö n.

I Skeppshultssjön i Pjätteryds sockens nordöstra hörn ligger en ö, som än i dag bär namnet Stenkakeön. På denna ö var, enligt vad man förr trodde, en skatt nedgrävd. Det berättas, att bönderna i Kolborshult en gång hade kommit överens om, att försöka gräva upp skatten. De trodde bestämt, att detta skulle lyckas, om de, tigande och fastande, rodde dit en torsdagsmorgon, innan solen gick upp. De gjorde också, som de hade kommit överens om. När de kommit fram till ön, gingo de i land och började gräva, där skatten ansågs ligga. Då de hade grävt en stund, fingo de mycket riktigt se den. Just som de fingo ögonen på skatten, kunde em^ellertid en av dem inte längre hålla sig tyst utan skrek: "Nu ha vi den!" I samma ögonblick råkade männen att titta upp och fingo då till sin stora förskräckelse se, att hela Kolborshults by stod i ljusan låga. De måste då lämna skatten åt sitt öde för att fortast möjligt skynda hem och söka rädda, vad som räddas kunde. När de kommo hem, märktes ej den minsta spår av någon eld, och ingen i byn hade sett någonting särskilt. Männen begåvo sig då tillbaka för att hämta skatten, men nu var denna spårlöst försvunnen.

Vid ett annat tillfälle var en bonde från Möcklehult i samma socken ute på sjön och fiskade i närheten av nämnda ö. Sedan han en stund försökt sin fiskelycka, gick han i land på ön. Han fick då se, hurusom en drake just höll på med att sola skatten, som tycktes bestå av idel guld. När bonden fick syn på guldhögen, förvandlades denna till en benhög. Mannen gick emellertid närmare och betraktade den vackra benhögen. När han rörde vid benen, klingade det, som om dessa varit av metall. Bonden tänkte då, att han skulle taga vara på benen och skicka dem till sin broder, som var knivasmed i Loshult. Han ville dock först ta sig en stunds vila i en gammal lada, som fanns på ön. Bonden somnade emellertid i ladan och sov ända från lördagen till måndagen. När han sedan vaknade och skulle hämta benhögen, voro både denna och draken försvunna.

4. V å r d e n.

En man från Klinkeboda, Osnaköp i Pjätteryds socken, råkade en mörk natt att gå ned sig i Helgeån och drunkna. Hustrun, som inte hade en aning om den hemska händelsen, vaknade emellertid mitt på natten vid att den drunknades "vård" kom in i rummet, trots att dörrarna voro låsta. När hon fick höra, att det var någon inkommen, steg hon upp för att tända lampan. Det

ACC. N:R M. 9653: //

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

bar sig då inte bättre, än att hon i mörkret råkade stöta till "vården", så att denna föll i golvet. Hon märkte emellertid vid sammanstötningen, att hon rört vid något vått. På sin fråga, om det fanns någon i rummet, fick hon inte något svar. När hon så småningom lyckats tända lampan, fann hon till sin förskräckelse mannen död på golvet.

5. V a r s e l.

En vinternatt strax före jul för något mer än ett halvt sekel sedan var en man i socknen på hemväg från kvarnen. Det var en mycket vacker natt, snön låg djupt på vägen, och fullmånen lyste från en stjärnklar himmel. Då mannen i fråga kommit ett stycke norr om Pjätteryds kyrka, till en plats, som ännu i dag kallas Klockarebacken, hörde han ett underligt dån. Samtidigt fick han den uppfattningen, att någonting passerade över vägen omedelbart framför oxarna, med vilka han körde. Mannen fortsatte emellertid och fick efter att ha kört ytterligare ett hundratal meter se tolv likkistor stå uppradade till vänster om vägen. Omedelbart därefter mötte han två små barn, som sågo ut att vara fyra eller fem år gamla.. Barnen kommo gående mitt på vägen. Mannen, som fann det hela något besynnerligt, kom sig ej för att hålla åt sidan, men då barnen alltjämt

fortsatte mitt på vägen, veko oxarna av sig själva. En stund efter det barnen passerat, kom ett liktåg, också detta på väg mot kyrkan. Likvagnen drogs av två hästar, och ett stort antal skjutsar följde tätt efter.

Hemkommen berättade mannen, vad han under natten hört och sett. Tiden gick emellertid och det hela föll i glömska.

Ungefär fjorton eller femton år senare, då här nämnda persons fader dog, kom mannen att tänka på händelsen, ty liket efter fadern drogs av samma hästar och följdes av samma antal skjutsar, som han då hade sett. Det gendomliga var emellertid, att samtidigt begrovs två små barn vid samma ålder, som de förut omtalade. När man räknade efter, fann man, att vägen förbi det ställe, där likkistorna hade synts, under mellanliggande tid passerats av lika många lik, som mannen då hade sett kistor.

I mitten av 1800-talet bodde i Finnhult en ung man vid namn Samuel. Denne brukade varje julafton, fastande och tigande stå i vedboden och hugga ved. På kvällen gick han sedan ut för att se, vad som under året skulle hända. En julaftonskväll just som Samuel kommit ut, fick han se ett fruntimmer komma ridande på vägen från Norra Finnhult. Hon red förbi Södra Finnhult på den lilla gångstig, som på den tiden gick alldeles i stugans närhet. Kommen förbi gården till en grind strax

söder om föll kvinnan av hästen och blev liggande vid sidan av vägen. När mannen sett detta, gick han in och lade sig.

På morgonen stego allesammans upp utom Samuel och gjorde sig i ordning att gå till julottan. Men Samuel, som julafton sett ovan omtalade händelse, ville inte följa med. Då han blev tillfrågad om, varför han inte gjorde sig i ordning, svarade Han: "Jag väntar lite, för här kommer snart den, som behöver min hjälp."

Då det gått en stund fram på morgonen, gick Samuel ut. Han fick då se, hurusom samma kvinna, som han julaftons kväll sett, kom ridande förbi och vid förut omtalade grind föll av hästen med påföljd, att hon bröt av det ena benet. Kvinnan, som var hemmahörande i Norra Finnhult, blev av Samuel omhändertagen och fick genom hans försorg lämplig vård.

6. M y r i n g e n.

Under Kalvs gård i Pjätteryds socken låg förre ett torpställe, som bar namnet Nöjet. I början av 1800-talet bodde här en man vid namn Anders, vanligen kallad "dansken på Nöjet". Denne Anders var vida omkring känd för sin mindre vanliga kroppstyrka, men han kunde också, som många trodde, se och höra mer än folk i allmänhet.

En julaftons morgon skulle Anders gå till Öjhult, där man på den tiden hade bränneri, för att hämta sitt julabrännvin. Då han kom i närheten av Petershall, ett annat litet torpställe i samma skog, råkade han sparka till något, som låg på vägen. Detta var mest likt ett vanligt ullnystan, som emellertid hur än Anders sparkade, alltjämt rullade framför hans fötter. Det egendomliga var dock, att detta "nystan" växte och blev större och större och till sist tog gestalt av en katt, som försökte hindra Anders att komma fram. Denne blev då arg, tog sin brännvinskagge och slog den i huvudet på "odjuret", så att kaggen gick i flera bitar. Efter en kort brottning mellan de stridande måste Anders finna sig besegrad och skrek: "Släpp mig! Men", tillade han, "är du en myring" - efter vad de gamla berättar, en person, som blivit mördad men som inte blivit begravd i vigd jord - "så häng dig på min rygg men ej tyngre, än att jag orkar bära dig, så skall du snart komma till kyrkogården". Efter en stund hade Anders fått sin börda på ryggen, och han begav sig omedelbart iväg till Pjätteryd, där "myringen" placerades på ringmuren (=kyrkogårdsmuren), varefter han själv vände om hem igen utan brännvin. Hemkommen slängde han bitarna av kaggen i en vrå utan att för någon omtala sitt äventyr. Först följande dag vågade han tala om, att han råkat ut för en "myring".

7. S j ö t r o l l e n .

I en skog, tillhörande Södra Osnaköp i Pjätteryd, fanns förr en numera uttorkad s.k.göl. Vattnet i denna påstås ha varit svart, gyttjigt och tjockt. Vid vissa tillfällen kunde man se, hurusom det kokte och puttrade i gölen liksom i en sakta kokande gryta. I denna göl bodde, efter vad som berättas, tröll, och det var dessa, som då höllo på med att koka sin tvätt. Ofta kunde man vid dylika tillfällen få se två eller flera ovanligt stora fruntimmer, som gingo omkring på kanten av gölen och stötte i vattnet med väldiga stakar. Detta för att hålla tvättkläderna under vattenytan.

En gumma ifrån trakten, numera död, sade sig ofta ha sett dessa trollkärningar. De visade sig nästan alltid, då oväder - storm, snöyra e. dyl. - var i annalkande. Råkade någon gå förbi gölen, då trollen tvättade, blev vederbörande alltid utsatt för deras ilska. Som vanligt påstods gölen ha varit bottenlös och därtill ha stått i underjordisk förbindelse med en annan liknande i Skärshult, en by strax intill.

En gång råkade en kviga att falla i den ena gölen men kom efter någon tid upp igen i den andra, märkvärdigt nog vid liv. Att hon var till ytterlighet utmagrad, var helt naturligt, då trollen, som de gamla sade, sugit musten av henne.

8. S i l v e r s k a t t e n .

I en by på gränsen till Göteryd voro för ungefär fyra mans-
åldrar sedan en bonde och hans hustru på en äng alldeles in-
till Helgeån och höstade. Det var en mycket varm sommardag.
När hustrun vid middagstiden var på väg hem för att laga mat,
fick hon vid ett stenröse se en del spånor ligga. "De där bli
bra till torkölne" - att elda upp i spisen med - tänkte hon
och samlade därför upp dem i sitt förkläde och tog dem med sig
hem. Hemkommen lade hon dem i den öppna spisen. När hon emeller-
tid efter en stund skulle tända i spånorna, såg hon till sin
stora förvåning, hurusom dessa så småningom förvandlades till
sliverpenningar. Eftersom familjen var fattig, blev kvinnan
inte sen till att samla upp pengarna och gömma dem. "De komma
väl till pass", tänkte hon.

Så gick det till ned mot kvällen, när det började bli mörkt.
Då började utanför stugan ett förskräckligt oväsen. Detta o-
väsen härledde sig från trollen, som nu fordrade tillbaka sin
bortrövade skatt. Själva hade dessa hittat skatten i jorden,
där någon under ofredsdagar grävt ned den och lagt beslag på
den. Men varken löften eller hotelser hade åsyftad verkan,
bonden och hans hustru behöllo skatten och lämnade den ej till-
baka. När ingenting hjälpte, försvunno trollen efter att ha

utslungat följande förbannelse: "Må förbannelse och olycka följa eder och edra barn intill fjärde led!"

Trots att det var en stor skatt, bonden kommit över, blev han snart fattigare, än han varit förut, och hans avkomlingar blevo på alla sätt missbildade och vanlottade. Somliga, som någon sade, "idioter och tokingar". Den sista i släkte, en kvinna i fjärde led, dog för cirka trettifem år sedan såsom mindre tillräknelig. Trollens hemska förbannelse hade gått i uppfyllelse.

9. S t a f f a n s ö.

Mellan Skärshult, Osnaköp och Brokabygd i Pjätteryd finnes en mosse, vilken i forna dagar skulle ha varit en bottenlös göl.

Emellertid beslöt en gång en man, vid namn Staffan att utröna huruvida det i gölen fanns någon botten och i så fall hur långt det var till denna. Han band för den skull tillsammans, vad han kunde komma över av tömmar och rep, och i ena ändan av detta band han en sten. Så sänkte han ned stenen i gölen. Trots att hela linan gick åt, kändes ingen botten. Staffan drog då upp linan igen, men döm om hans förvåning, då han på stenen fann ett till synes nyss avhugget kalvhuvud. Från detta hördes, innan det hoppade av stenen och försvann i djupet:

"Mäter du mina väggar, så skall jag mäta dina läggjar". Knappt kunde Staffan ta sig iland på en ö, som fanns i närheten, förrän han föll ned och dog. Denna ö bär ännu i dag namnet "Staffans ö".

10. P a n t a l y c k e k ä r i n g.

Ett skogsområde norr om vägen Osnaköp-Länshult i Pjätteryd, mellan denna väg och ödetorpet Segerön, bär än i dag namnet "Pantalycke"~~käring~~". I denna skog huserade förr en trollkäring, vanligen kallad "Pantalycke käring". På olika sätt hade hon gjort sig påmint. Bland annat hade hon vid flera tillfällen låtit höra ~~av~~ sig. En backe å vägen intill nämnda skog, "Pantalyckelien", var vid vissa tider omöjlig att färdas uppför, och detta ansågs trollkäringen vara skuld till. Bäst som oxarna eller hästarna drogo för fullt, kunde skaklarna helt plötsligt släppa och falla till marken, - Personer villades bort sig i skogen och kunde inte finna sig tillrätta med mindre någon eller några klädespersedlar vändes.

Vid en skogsbrand i slutet av 1700-talet påstås trollkäringen ha blivit innebränd. Efter denna händelse försvann hon för alltid. En skräddare, Isaka-Petter, som efter vad han själv påstod var född "honro" (1800) skall på 1870-talet ha omtalat

vad han i sin tur fått sig berättat, att "kärningen", när hon brändes ihjäl, "gölade i skojen, så dä' hördes långa väja".

Ännu i vår tid påstås det ha spökat vid Pantalycke.

11. S k o g s s n u a n .

Bland de övernaturliga väsen, som våra förfäder trodde på, intar skogssnuan en framskjuten plats. Hon uppträdde alltid i kvinnogestalt, framifrån mycket vacker men bakifrån ihålig som ett baktråg. Hennes största nöje tycks ha varit att förföra och bedraga godtroget manfolk.

En person vid namn Håkan och hemmahörande i Millebygden i Pjätteryd var en gång på de s.k. Trutabackarna sysselsatt med att koka beck. Då kom till honom en vacker kvinna och bad att få värma sig vid elden. Detta fick hon naturligtvis gärna göra. När hon vände på sig, så att ryggen blev synlig, såg Håkan, att det var ingen mindre än skogssnuan själv, som gjorde honom sällskap. Håkan frågade henne då, vad hon hette, men fick endast till svar: "Jag själv". Håkan, som blev förargad över detta svar, passade på vid ett lägligt tillfälle och tog en sked kokande beck och slängde på skogssnuan, vilken, under det hon tjutande sprang därifrån, skrek: "Holte, Holte, han brände mina kolte!" Då hördes från skogen: "Vem gör det, Jag själv?" Håkan blev nu litet kuslig till mods och fann för gott att av-

förvanskad!

ACC. N:R M. 9653: 20.

21
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

lägsna sig. När han på morgonen följande dag återkom, var grytan omkullslagen och becket borta.

På ett torpställe, Lilla Skogsnäs i Skärshult, längre söder ut i socknen, bodde någon gång i början av 1800-talet en man vid namn Johannes. Denne Johannes var ofta och svårt utsatt för skossnuans förföljelser. Vart han gick, följde hon med, ofta t.o.m. in i främmande hus, där hon stannade en stund och sedan drog sig baklänges ut. (En skogssnua sades alltid gå baklänges från folk). Då Johannes blev tillfrågad om, vad det var för ett fruntimmer han alltid hade i sitt sällskap, kunde han endast beklaga sig över att han inte blev skogssnuan kvitt. Hon ville inte på något sätt lämna honom.

Vid ett tillfälle skulle en ung pojke hämta hem korna från skogen i Öjhult. Han blev emellertid efter en stund så villad, att han försökte driva korna åt rakt motsatt håll, mot vad de själva ville gå. Då han rätt snart insåg, att detta var lönlöst, lade han handen på ryggen av en utav korna och lät dem sedan gå, vart de ville. Korna ledde honom på så sätt snart till vägen, men själv kunde han inte på en lång stund känna igen omgivningen. Att det var skogssnuan, som även här varit framme, var en allmän tro.

12. N ä c k e n.

I Lillån, som från norr till söder genomflyter Pjätteryds socken, hade efter vad man förr trodde näcken sitt tillhåll. Han visade sig rätt ofta för olika personer och var särskilt för barn synnerligen farlig.

På ett litet ställe nära gränsen till Göteryd bodde fordom en barnrik familj. En solig söndagseftermiddag voro de små barnen i trädgården och lekte. De fingo då plötsligt se en vit häst, som betade på åstranden. Hästen visade sig vara så tam, att barnen med lätthet kunde ta honom. De fingo t.o.m. sätta sig upp på ryggen på den för att rida. Då de minsta barnen skulle kliva på, lade den sig på knä, för att de lättare skulle komma upp. Det egendomliga var emellertid, att ju flera barn, som placerade sig på hästryggen, desto längre blev hästen. Men det minsta barnet, knappt tvåårigt, lyckades inte trots många och ihärdiga försök att komma upp. Då det insåg det fåfänga i det hela, utropade det: "Jag näcker inte!" Vid dessa ord störtade hästen upp, skakade av sig barnen och försvann huvudstupa i ån. Det var näcken, som på detta sätt sökte locka barnen till sig. När den lille minste utropade sitt "näcker", voro barnen räddade, då näckens makt härigenom var bruten.

13. Villarpaskottet.

I slutet av 1870-talet vistades en yngling från Agunnaryd vid de då pågående järnvägsbyggena upp i Norrland. Glad och frispråkig, som yngligen var, hade han ej svårt för att göra sig omtyckt av flickorna där uppe. Det var särskilt en av hans kvinnliga bekanta, som mer än de andra intresserade sig för honom. Flickan i fråga hade ansällning som uppasserska, där ynglingen bodde.

Den unge mannen kunde emellertid inte hur länge som helst bo kvar på samma ställe. Allteftersom arbetet med järnvägen fortgick, fick han längre att gå och måste därför till sist själv flytta. Detta hade han ingenting emot, då flickan började visa, att hon höll av honom och han å sin sida ville bli henne kvitt. Då han nekade henne att följa med, vilket hon livligt åstundade, hotade hon med att sända "villarpaskott" på honom. Ynglingen brydde sig ej om hotelsen. Så snart han kommit till en annan trakt, glömde han bort alltsammans.

Flickan glömde emellertid inte, vad hon lovat. Hon hade lovat att sända honom "villarpaskott", och det gjorde hon också. Kort tid därefter började ynglingen få värk i ena benet. strax nedom höften. Värst av allt var, att läkarna förklarade honom obotlig. Han fick då veta, att ett par mil därifrån bod-

ACC. N:R M. 9653:23.

23
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

de en s.k. klok gubbe, som säkerligen skulle kunna bota honom. Gubben var på orten känd för att kunna med litet av varje, både lovligt och olovligt. Ynglingen beslöt sig för stt söka gubben, och for så dit för att få hjälp. Så snart gubben hade undersökt honom, förklarade han, att det var "villarpaskott" och frågade, om ynglingen hade stiftat några bekantskaper eller varit ute för några äventyr häruppe. Den sjuke drog sig då till minnes händelsen med flickan och omtalade den för gubben, vilken genast förstod orsaken till olyckan och förklarade, att denna var sänd av en, som kunde med sådana saker.

Gubben lovade emellertid att göra ynglingen frisk och frågade, om han var säker till att skjuta. När han jakande besvarat frågan, bad den kloke honom komma tillbaka om en månad, så skulle han göra, vad han kunde för honom.

När en månad hade gått och den bestämda tidpunkten var inne, begav sig den sjuke åter till gubben, som väntade honom och genast lämnade honom en laddad bössa. Därefter ställde han en med vatten fylld kittel mitt på golvet i stugan. När nu detta var gjort, tog gubben fram sin klocka, och så sade han till den sjuke, att denne skulle titta i kitteln, när gubben sade ifrån. Han skulle då få se ett stort fält och långt borta på fältet en karl med en bössa. Det gällde då att kunna skjuta

2

ACC. N:R M. 9653:24.

först, ty annars skulle han själv fall för den andres skott. Om ynglingen sköt först och träffade, skulle han samtidigt också bli fri från sitt onda. Den sjuke gjorde bössan i ordning, och då gubben sade till, sköt han mitt i kitteln. När han därefter tittade i kitteln, fann han till sin förvåning, att vattnet i denna hade förvandlats till blod. Själv kunde han emellertid, fullt återställd, bege sig hem. Flickan, som varit orsaken till olyckan, lät sedan aldrig mera höra av sig.

24
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV